

Ett helhetsgrepp för en likvärdig skola

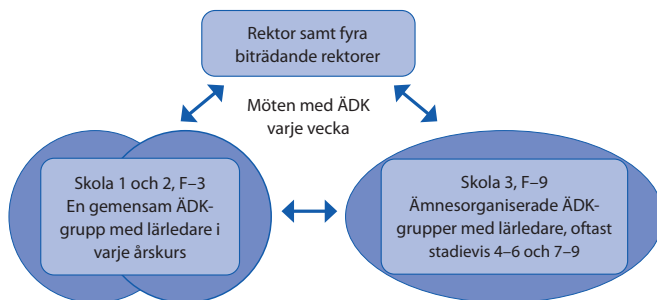
Författarna beskriver hur tre skolor i Huddinge arbetar med utveckling av undervisning och lärande i matematik och naturvetenskap. Studien ingår i ett större projekt vars syfte är att synliggöra skolors erfarenheter av att arbeta kollegialt för att utveckla ämnesundervisningen.

Två F-3-skolor och en F-9-skola i Vårby rektorsområde, Huddinge kommun, medverkar i ett större projekt vars syfte är att lyfta fram hur olika skolor arbetar kollegialt för att utveckla undervisningen. En stor utmaning för de tre skolorna är att de flesta av eleverna i skolområdet har svenska som andraspråk. Vi som skrivit artikeln är två forskare från Högskolan i Gävle och texten har tagits fram i samverkan med berörda lärare och rektorer.

Det kollegiala arbetet i skolorna är strukturerat utifrån ett arbetssätt som benämns ämnesdidaktiskt kollegium, ÄDK, och är inne på sitt femte år. Det initierades av en matematikutvecklare och startade med en försöksgrupp i matematik på mellanstadiet. Ledningen beslutade tillsammans med personalen, efter ett lyckat försöksår med nöjda lärare och positivt resultat i nationella provet i matematik, att fortsätta utveckla ÄDK. Skolorna arbetar i hög grad med ramlektioner och samtliga lärare arbetar för att utveckla elevernas läs- och skrivfärdigheter. Ett annat fokus är arbetsinsatser för att öka elevernas självkänsla och framtidstro. Skolledningen och lärarna ser effekter av satsningen och en rektor konstaterar att resultaten blir bättre och att de kan se en progression hos varje elev.

Organisering av kollegialt arbete

I dagsläget finns nio ÄDK-grupper med varsin utbildad ämnesdidaktisk lärledare. I F-3-skolorna bildar lärarna i varje årskurs en gemensam grupp där fokus ligger på matematik och svenska/svenska som andraspråk, men vid behov tas även andra ämnen upp. I F-9-skolan är grupperna organiserade utifrån ämnen och oftast stadiesvist (4-6 samt 7-9). Varje onsdag träffas lärarna i ÄDK-grupperna under två öronmärkta

timmar. Ledningen deltar i någon ÄDK-grupp varje vecka och turas då om att medverka i de olika grupperna, och sedan läsåret 19/20 ingår även speciallärare och logoped.

Modell och arbete inom ÄDK-grupperna

Ämnesdidaktiskt kollegium är en modell för hur man planerar, genomför samt utvärderar undervisningen oavsett ämne. De olika ÄDK-grupperna har fokus på ett ämne eller område i taget. Fokus varierar från år till år och för varje stadium utifrån elevers behov av lärande och lärares upplevda svårigheter att undervisa området.

ÄDK-modellen bygger på variationsteori, vilket innebär att lärarna gör en innehållsstruktur där de fördjupar sig i vilka olika delar som ingår i det specifika lärandeobjektet och vilka kritiska aspekter som är kopplade till det. Lärarna diskuterar vad eleverna verkligen behöver kunna för att "kunna". De samplanerar först och sedan gör varje lärare egna anpassningar utifrån de behov som finns i den egna elevgruppen.

Lektioner om begreppet dimension

Lärarna har arbetat mycket med begreppet dimension och hur dimensioner och de olika enheterna för sträcka, area och volym hänger ihop. Eleverna fick titta på en kort film, lärare och elever ritade, byggde, pratade om riktningar och lärarna var noga med att enheterna var med hela vägen. Typiskt för ÄDK är att kontraster används. Det enda som varierades var dimensionerna.

Elever arbetar med begreppet dimension.

Att få syn på lärande

Lärarna använder ofta ingångsbiljetter eller förtest för att kartlägga elevernas förkunskaper samt utgångsbiljetter eller eftertest för att följa elevernas lärande, samt för att hitta nya kritiska aspekter av lärandeobjektet. En annan viktig aspekt av ingångs- och utgångsbiljetter är att de hjälper eleverna att se sin egen lärandeprocess. Några lärare berättar:

- Oftast har eleverna mycket hjälp av ingångs- och utgångsbiljetterna. De ser att det sker en utveckling. ”Vi håller på och lär oss hela tiden.”
- Ja, de får syn på sin egen utveckling.
- Ja, och i små bitar. Jag tror att det är att de får se det i små bitar och inte bara att de tänker att de ska kunna allt det här till ett visst tillfälle.

På mötena följer grupperna en mall, en arbetsgång, som utgår ifrån elevernas lärandebehov, det vill säga: Vad har eleverna lärt sig utifrån lärandemålen? Vad har de inte lärt sig? Hur ska vi se till att de lär sig? Och när de har lärt sig, hur ska nästa steg se ut? Resultaten av för- och eftertest (in- och utgångsbiljetter) tas upp i ÄDK-grupperna och lärarna diskuterar hur de ska arbeta vidare för att öka elevernas lärande. Genom att arbeta tillsammans stadiervis kan lärarna utveckla undervisningen för att stödja samtliga elever i samma årskurs även om de kommit olika långt i sitt lärande. Arbetsättet har blivit en tradition, en kultur, som genomsyrar arbetet i många ämnen även där lärarna inte samplanerar – det har blivit ett förhållningssätt. Det är elevernas behov av lärande som styr: vad är det som är det kritiska och hur kommer vi åt det i undervisningen? Lärarna utvärderar tillsammans elevernas lärande och i en slutdokumentation lyfter de fram vad som gjorde skillnad i arbetet, vad det var som gjorde att eleverna förstod. Slutdokumentationerna används sedan som en erfarenhetsbank att plocka ur när lärarna möter nya elevgrupper.

Fyra gånger per år följer lärarna upp elevernas lärande årskursvis med hjälp av bedömningsstöd. Avstämningsperioderna fungerar som en kontrollpunkt för resursfördelning. När dessa avstämningsperioder infördes innebar det mycket dokumentation om elevernas lärande, men nu är det mest korrigeringar. Lärarna tittar på om det har gått bra, mindre bra eller om det är stabilt och gör en analys av vad som är anledningen samt ser om det är erfarenheter som kan spridas inom kollegiet. Utifrån uppföljningsmötena planeras vilka fokus grupperna ska ha nästkommande år.

En svaghet som lärarna framför är kopplad till ny personal och att sammansättningen av ÄDK-grupperna förändras från år till år. En problematik är då hur de kan fördjupa arbetet och lärandeprocessen i grupperna samtidigt som ny personal ska introduceras i arbetsättet.

Enligt rektor kan en annan svaghet med ÄDK vara om lärarna i en grupp har alltför olika förutsättningar för att genomföra det som har planerats. Det kan exempelvis bero på att de är på olika stadier eller att de har helt nyanlända elever. Rektor poängterar vidare att det är svårt att skapa ÄDK i praktiskt/estetiska ämnen på grund av för få lärare.

Språksatsning

Nästan alla elever har svenska som andraspråk och därför har skolorna satsat på läsning. Lässatsningen initierades när elever kom till årskurs fyra utan att ha knäckt läskoden och man insåg att det inte skulle fungera. Även i de högre årskurserna fanns det elever som aldrig fick chans att förbättra sin läsförmåga. Den dåliga läsförmågan bland många elever innebar svårigheter med att nå dem i ämnesundervisningen. För att täppa till kunskapsbristerna genomfördes lässatsningar på lågstadiet. Effekten märktes på en gång. Fyrorna som kom till F-9-skolan i början av nästkommande hösttermin hade redan bättre läsförmåga än eleverna i årskurs 5. En lässatsning påbörjades genast på alla stadier och inkluderar alla lärare. Låg- och mellanstadiet har nu lästid fyra

gångar i veckan à 30 minuter och högstadiet har tre gånger à 20 minuter. Då sitter alla lärare oberoende av ämne med elever och läser och diskuterar tillsammans i små grupper.

Lärarna lyfter fram att lässatsningen bidrar till utveckling i alla ämnen. Det kan exempelvis vara enskilda ord som gör att eleven inte kan lösa en uppgift i matematik eller NO. En lärare berättar:

Vi arbetar med språkutveckling. Förutom att det är själva orden och vad de betyder, att kunna läsa dem och använda dem, så använder vi också bildstöd för att konkretisera begreppen på andra sätt. Det är inte alltid svårt för dem att lösa uppgiften, utan det kan vara ett ord som gör att det är svårt att lösa den.

Ramlektioner

Parallellt med ÄDK-möten träffas skolornas elevhälsoteam varje vecka.

Där planeras till exempel för en inkluderande och tillgänglig undervisning för alla elever. Klasserna arbetar med ramlektioner som innebär ökad struktur i lektionerna med bildstöd. Skolan har anställt logopedier som hjälper lärarna att utveckla arbetssättet. Rubriker i ramlektionerna som syfte, mål, tillbakablick och arbetsgång, finns uppsatta på tavlan i klassrummet som bildstöd där det lektionsspecifika skrivs in under varje rubrik. Vilka rubriker som används varierar lite mellan olika lektioner.

Syfte
Hållfasta konstruktioner

Mål
Konstruera en bro

Tillbakablick
Byggede broar med papper och tejp.

Arbete
grupparbete
• bygga bro i papper
• fotografera
• testa hållfasthet

Sammanfattning
• vad fungerade bra/dåligt
• förbättringar?

Kompetens- och utvecklingsbehov

I dagsläget bedrivs skolområdets kompetensutveckling främst inom ÄDK-grupperna. All personal samt rektorer har fått utbildning om teorin kring modellen och arbetssättet, och i samband med anställningsintervjuer introduceras arbetssättet som genomsyrar verksamheten. Det ges kontinuerlig fortbildning så att även ny personal blir insatt i arbetssättet. Fortbildningen leds nu av tre övergripande lärledare som tillsammans med ledningen driver utvecklingsarbetet framåt. Lärarna lyfter fram att ÄDK-gruppernas arbete är fortbildning för dem, men att det primära är att öka elevernas lärande och att det är en pågående process som aldrig tar slut:

- Elevernas lärande, det är det som är i fokus. För tittar man på ÄDK så är det faktiskt vår fortbildning, att vi går en kurs i ÄDK, men det är sekundärt. Det är elevernas lärande som är det viktiga i arbetssättet. Det är inte vår utveckling som är intressant egentligen utan det är elevernas lärande.
- Det är inte ett projekt för att bara utbilda vår personal utan vi ska öka våra elevers lärande, det är det som är grejen.

- Och det tar ju aldrig slut och det kommer ju aldrig att ta slut. För de kan alltid lära sig mer. Så är det och det är så himla skönt. Det är inget projekt, det är ett förhållningssätt för att organisera, ett arbetssätt.

Generellt genomförs inte så många endagarsfortbildningar. Såväl rektor som lärare menar att vanligtvis genererar korta utbildningsinsatser mycket lite till verksamheten. Tanken är att all fortbildning inom ÄDK ska sippra ut och utveckla verksamheten. Rektor menar att det gäller att hålla i och hålla ut och inte byta fokus så ofta, men att fortsätta att utveckla det pågående arbetet. *Nu har vi kommit så här långt – hur arbetar vi vidare?*

Det finns önskemål om att i större utsträckning se hur andra lärare praktiskt arbetar med ramlektioner. Nästa steg inom ÄDK inkluderar öppna lektioner, som innebär att vem som helst kan komma och titta på lektionen. Dit har skolområdet inte kommit ännu, men det har påbörjats i en liten skala. En lärare är med och tittar på lektioner samt ger feedback. Även hela skolledningen går runt och observerar lektioner. Om lektioner inte fungerar kan flera lärare och rektor involveras för att kollegialt handleda och stötta. I ÄDK-konceptet ingår att lärarna även ska besöka andra skolor och närvara vid öppna lektioner. Dit har man inte heller kommit i utvecklingsarbetet.

Kreativa möten ger energi

Rektor lyfter fram att det kollegiala arbetssättet handlar om mer än ämnesdiktiskt kollegium. Det handlar om synen på lärarnas arbetstid, varför man har möten och syftet med mötena. Vad ska mötena leda till? Man vill skapa kreativa möten som ger energi, som utvecklar undervisningen och som lyfter såväl lärare som elever. Ju mer man gör tillsammans, desto mer underlättar det. Tidigare har man i stor utsträckning diskuterat problem, men inte kommit fram till något svar och hoppats att någon annan ska lösa dem. Det var alldeles för många möten som inte ledde någonstans.

Lärarna betonar att stödet och engagemanget från ledningen är tydligt och viktigt. De uttrycker att ÄDK-möten är meningsfulla eftersom de är kopplade direkt till undervisningen och elevernas lärande. Dessutom ger mötena ett hållbart systematiskt utvecklingsarbete som blir forskningsanknutet, arbetet vilar på vetenskaplig grund. Lärarna lyfter fram att eleverna har blivit mycket mer öppna med vad de inte kan och behöver hjälp med. Eleverna ser sin egen lärandeprocess och det ökar motivationen att lära sig. Allt detta leder till att relationerna mellan elever, lärare och ledning stärks och det skapas en vi-känsla och framtidstro.

LITTERATUR

Maunula, T., Magnusson, J. & Echevarria, C. (2012). *Learning study: undervisning gör skillnad*. Studentlitteratur.